

NORDISK GERONTOLOGISK FÖRENING

GeroNord

Nytt om forskning, utvecklingsarbete och undervisning på äldreområdet i Norden

Årgång 15 nr 2—2006
Första utgåvan från Sverige!

Nya sekretariatet och annat nytt

Sekretariatet finns nu i stort sett på plats på NISAL i Norrköping. Det är inte så enkelt som det kan förefalla att flytta ett sekretariat. Det innebär en del administrativt "extraarbete" att flytta över gränser – även nordiska sådana. Det har också utbildats rutiner som behöver identifieras och klargöras.

Från arbetet inom NGF kan meddelas att NGF:s styrelse har beslutat att fr.o.m. kongressen i Oslo 2008 har även forskare från de baltiska staterna (Estland, Lettland, Litauen) möjlighet att söka stipendier för deltagande i kongressen. Liksom för de nordiska medlemsländerna rör det sig om två stipendier per land. NGF:s arbetsutskott arrangerade i maj i år ett seminarium i Tallinn tillsammans med den estniska gerontologiska föreningen (EGGA). Syftet var dels

att informera varandra om den gerontologiska forskningen och hur forskningen är organiserad i de nordiska och de baltiska länderna och att informera om NGF. Dels var syftet också att diskutera framtida möjligheter till samarbete. Ett konkret resultat av diskussionen blev den möjlighet att få stipendier som NGF:s styrelse senare konfirmerade.

Framöver blir det dags att ta upp utbildningsfrågor. Är det dags att återuppta nordiskt samarbete på undervisningsområdet och den här gången även inkludera de baltiska staterna? Synpunkter på detta och andra frågor kan gärna mailas till GeroNords redaktion.

Och så glömmet vi inte att redan nu boka in nästa kongress (19NKG) i Oslo den 25-28 maj 2008.

Lars Andersson
(Lars.Andersson@isv.liu.se)

NGF:s sekretariatsmedarbetare

Ann-Marie Petersson

Administratör och sekreterare vid
NISAL/Tema Äldre och äldre
Linköpings universitet

NGF:s
arbetsutskott
maj 2006
i Tallinn

Nordisk Gerontologisk Förenings styrelse:

Ordförande: Lars Andersson
1. vice ordförande: Eino Heikkinen
2. vice ordförande: Anette Hysten Ranhoff
Kassör och sekretariat: Ann-Marie Petersson

Danmark:
Dansk Gerontologisk Selskab: Karen Munk
Dansk Selskab for Geriatri: Finn Rønholt Hansen

Finland:
Societas Gerontologica Fennica r.f.:
Otto Lindberg
Suomen Geriatriit-Finlands Geriater:
Matti Mäkelä
Föreningen för forskning i uppväxt och åldrande:
Pertti Pohjolainen

Island:
Societas Gerontologica Islandica:
Sigrún Ingvarsdóttir
Icelandic Geriatrics Society:
Adalsteinn Gudmundsson

Norge:
Norsk selskap for aldersforskning:
Anette Hysten Ranhoff
Norsk geriatriisk forening: Morten Mowé

Sverige:
Sveriges Gerontologiska Sällskap: Lars Andersson
Svensk Förening för Geriatrik och Gerontologi:
Åke Rundgren

The Andrus Viidik Lecture in Gerontology Oslo 2008

Nordisk Gerontologisk Förening instiftade 2001 The Andrus Viidik Lecture in Gerontology. Föreläsningen är ett uttryck för ett erkännande av professor Viidiks insatser för nordisk gerontologi under många år.

Inbjudan till att hålla denna plenumföreläsning är ett erkännande av en väsentlig insats som en i Norden aktiv forskare har gjort inom sin del av gerontologin. Föreläsaren skall också skriva en översiktsartikel på basis av föreläsningens tema. Artikeln kommer att publiceras i tidskriften "Aging – Clinical and Experimental Research". Som ersättning betalas föreläsarens kongressavgift samt resa och uppehälle under kongressen.

Nästa föreläsning kommer att hållas vid den 19:e Nordiska Kongressen i Gerontologi i Oslo i maj 2008. Förslag på föreläsare skall vara NGFs sekretariat tillhanda senast 21 januari 2007. Förslaget ska innehålla en CV på ca en A4-sida inkl. en översikt och fem representativa publikationer, och en motivering på högst 10 rader, och sänds i sex exemplar eller via e-post.

Juryen består av NGFs ordförande och två vice ordförande samt två forskare som tidigare erhållit priset.

NGF Sekretariat
Att: Ann-Marie Petersson
NISAL
Linköpings universitet, ISV
SE- 601 74 Norrköping

Åldrandet, Darwin och Gud

Det kan vara givande att se på biogerontologin i ett vidare perspektiv. Den och genetiken är liksom resten av biologin fast förankrade i naturvetenskapen, som emellertid inte existerar isolerat men i sammanhang med omvärlden i vidaste mening. En hel del återstår att utforska och förklara. Ny forskning visar exempelvis att vår arvs massa till omkring 96 procent är identisk med schimpansens, vilket pekar på en gemensam urmoder – vilket stämmer överens med den av Darwin (1809-1882) år 1871 publicerade teori om uppkomsten av arterna. Denna teori har alltsedan den började utvecklas angripits av kristna fundamentalister. Kampen var och är mest uttalad i USA med rättegången 1925 mot biologiläraren John Thomas Scopes i Dayton (Tennessee) som det mest kända exemplet – han fälldes för att ha undervisat om Darwins utvecklingslära, som stred mot en bokstavlig tolkning av Bibeln. Numera utspelas kamperna mestadels vid valen till delstatliga och lokala skolnämnder.

Ursprungligen fördes kampen mot Darwins utvecklingslära av människor som fullt och fast trodde på Bibelns berättelse om att Gud skapade världen i loppet av sex 24-timmarsdygn och vilade under det sjunde. Jordan skulle således enligt beräkningar baserade på uppgifter i Bibeln vara mindre än tiotusen år gammal. Bevisen för att Jordan är omkring 4,5 miljarder år gammal blev med tiden alltmer överväldigande och vetenskapen fann ständigt nya bevis för utvecklingsläran framför allt genom analys av fossiler. Amerikanska domstolar började avvisa kraven om att Bibelns berättelse om skapelsen skulle sidoställas med Darwins utvecklingslära i skolundervisningen. År 1991 uppkom så en ny taktik med begreppet ”Intelligent Design” (ID) – att en Högre Makt styr utvecklingen. En hörnsten i detta resonemang är, att den komplexitet, som även så små levande väsen som bakterier uppvisar, omöjligt skulle ha kunnat uppstå av en tillfällighet. Man utnyttjar gap i utvecklingsläran som bevis för interventioner från en Högre Makt, men dessa gap fylls igen successivt av vetenskapen. De stora religionerna tycks idag acceptera utvecklingsläran som seriös vetenskap. Johannes Paul II (påve 1978-2005) uttalade 1980 att det inte fanns någon motsägelse mellan tro och vetenskap. Den framstående amerikanska genetikern Francis C. Collins, som ledde kartläggningen av människans arvs massa, har skrivit en läsvärd bok på detta tema (”The language of God”, Free Press, New York 2006).

Men hur kom vi att skilja oss från aporna till

trots för de stora likheterna i våra arvs massor? Tidigare har man sökt skillnader i de delar av arvs massan, som innehåller koder för äggviteämnen utan att finna svaret. I år har en amerikansk-europeisk forskargrupp funnit en del av svaret. Man letade i hela arvs massan efter regioner, där markanta skillnader uppstått hos människan jämfört med andra arter, ”human accelerated regions” eller HARs. Det visade sig vara regioner med koder för RNA, som reglerar var och hur olika gener blir aktiva. Genen HAR1F har under utvecklingen av den moderna människan genomgått 18 förändringar (jämfört med av statistiska beräkningar förväntade en eller ingen förändring). Man vet att HAR1F är aktiv i storhjärnan under fosterutvecklingen. Sannolikt påverkar den hur nervceller förflyttar sig i hjärnbarken men dess exakta funktion återstår att reda ut.

Förändringarna i HAR1F är säkert inte hela svaret på utvecklingen av ”det mänskliga” hos människan även om de sannolikt har bidragit till utvecklingen av högre kognitiva funktioner. Man har ännu så länge funnit 49 HARs. Vi kan således förvänta oss mer kunskap på detta område i framtiden. Vi vet inte varför våra förfäders hjärnor började växa påtagligt för omkring två miljoner år sedan för att nu vara tre gånger större än schimpansens. Storleksökningen har sannolikt bidragit till ökning av den maximala livslängden från omkring 50 till drygt 100 år. De förändringar i arvs massan, som orsakat denna ökning är okända. Sannolikt är det förändringar, som också varit gynnsamma för växande och unga fortplantade individer – egenskaper som gjort individerna konkurrenskraftiga och därmed möjliggjort att deras arvs massa – genom det naturliga urvalet – förts vidare till efterkommande generationer. Egenskaper, som enbart befördrar lång livslängd och frånvaro av ålderskrämpor, har inte haft någon större konkurrenskraft eftersom de kommer till uttryck först efter att den nästa generation är satt till världen. Ett mindre inflytande kan de ha haft om en familjestruktur med tre generationer haft betydelse för överlevnaden av de yngre generationerna.

Den svenska författaren Viktor Rydberg (1928-1895), som var för försoning mellan humanism och kristendom även om han var kritisk mot delar av den svenska kyrkans lära, skrev i sin dikt om tomten att ”Släktled följde på släktled snart, blomstrade, åldrades, gick – men vart?”. Den frågan kan naturvetenskapen inte besvara.

Andrus Viidik

Nordisk Gerontologisk Forening

Virksomhetsberetning for perioden 1. 1. 2004 – 31. 12. 2005

NGFs medlemmer og styresammensetning

NGF består av 11 moderforeninger fra de fem nordiske land, fordelt slik: Danmark 2, Finland 3, Island 2, Norge 2 og Sverige 2 – med til sammen ca. 2.600 medlemmer. I perioden 2004-2005 har moderforeningene hatt følgende representasjon i NGFs styre:

Danmark:

Dansk Gerontologisk Selskab: Karen Munk
Dansk Selskab for Geriatri: Finn Rønholdt Hansen

Finland:

Societas Gerontologica Fennica: Otto Lindberg
Suomen Geriatri-Finlands geriatri: Jouko Laurila til våren 2005, deretter Matti Mäkelä

Föreningen för forskning i uppväxt och åldrande: Jyrki Jyrkämä til våren 2005, deretter Pertti Pohjolainen

Island:

Societas Gerontologica Islandica: Sigridur Jonsdottir til våren 2005, deretter Sigrun Ingvarsdottir
Icelandic Geriatrics Society: Björn Einarsson

Norge:

Norsk selskap for aldersforskning: Kirsten Thorsen, 2004, Anette Hylene Ranhoff, 2005

Norsk geriatrisk forening: Morten Mowé

Sverige:

Sveriges Gerontologiska Sällskap: Lars Andersson
Svensk Förening för Geriatrik och Gerontologi: Åke Rundgren

Endret lederstruktur i NGF

Ifølge den nye lederstrukturen som ble innført i 2002, overtok professor Lars Andersson, president for 17NKG i Stockholm, som formann for NGF fra og med kongressen i 2004.

NGFs arbeidsutvalg har i perioden 2004-2005 bestått av Formann: Kirsten Avlund – frem til 17NKG, deretter Lars Andersson

1. viseforman. Andrus Viidik til 17NKG, deretter Kirsten Avlund

2. viseformann Eino Heikkinen (president for 18. NKG i Jyväskylä)

Jan Høyersten, sekretær frem til juni 2005

Toril Utne, kasserer.

Styrets og arbeidsutvalgets virksomhet

Styret har i perioden hatt ett styremøte – i forbindelse med 17. Nordiske Kongress i Gerontologi i Stockholm, dessverre med noe dårlig oppmøte. Styrets arbeidsutvalg hadde et møte i Oslo i september 2004 og et i Jyväskylä våren 2005. Dette møtet ble kombinert med deltagelse i planleggings-komiteen for 18 NKG.

NGF har siden 1998 hatt en fast sekretær, Jan Høyersten, og et permanent sekretariat som siden 1989 har hatt tilhold i Oslo, hvor Toril Utne har det daglige ansvaret for driften.

På styremøtet i Stockholm 2004 meddelte Jan Høyersten at han trakk seg som sekretær fra våren 2005, og Toril Utne meddelte samtidig at hun trakk seg som både kasserer og sekretariatsansvarlig fra og med våren 2006.

Arbeidsutvalget fikk i oppdrag å finne mulige løsninger for flytting av sekretariat og oppnevning av kasserer og sekretær.

Dette spørsmålet har vært diskutert på arbeidsutvalgsmøtene, og NGFs formann har lagt ned mye arbeid for å finne en løsning.

Aktuelle saker behandlet av Styret/arbeidsutvalget Medlemskontingent

Høsten 2004 ble det sendt ut et forslag til NGFs styre og deretter til moderforeningene om å sette ned kontingenten med NOK 10, fra NOK 45 til NOK 35 fra og med 2005. Dette ble vedtatt *per capsulam*.

NGFs 30-års jubileum

NGF ble grunnlagt i 1973, og 30-års jubileet ble markert i forkant av 17 NKG med et fagmøte og påfølgende middag for spesielt inviterte gjester. Gjestelisten besto av sittende og tidligere formenn, nuværende og tidligere styremedlemmer samt kongresspresidentene.

Arrangementet ble holdt i Svenska Läkaresällskapets hus i Stockholm.

Foredragsholdere på fagmøtet var professor Andrus Viidik, Østerrike/Danmark og professor Kaare Christensen, Danmark.

17 Nordiske Kongress i Gerontologi, Stockholm 23.-26. mai 2004

Kongressen hadde som tema "Åldrandet – utmaningar och möjligheter". Dette tema ble behandlet i to plenumssesjoner, tre state-of-the-art forelesninger, 37 inviterte symposier, fire integrerte symposier, 10 "clinical updates", åtte frie sesjoner og 147 posters. I tillegg kom to prisforelesninger (Sohlbergs nordiske pris og Andrus Viidik prisen). Sammenlagt blir det mer enn 400 presentasjoner, hvilket innebærer at mer enn halvparten av deltagerne hadde en presentasjon, da det totale antall deltagere var 729.

Foruten fra de nordiske land var det deltagere fra USA, Storbritannia, Østerrike og Australia. Kongressen hadde et overskudd på vel en mill. svenske kroner (inkl. moms), hvilket utgjorde for NGFs del ca NOK 364.000. Umiddelbart etter kongressavslutning ble det holdt et evalueringsmøte hvor NGFs fagråd deltok, sammen med kongressens faglige komité, president og generalsekretær, samt NGFs formann og sekretær.

Kongresstipend

Tilbudet om to stipend til hvert land er blitt en tradisjon, og var efterspurt også i forbindelse med 17. NKG, med 22 søknader. Hvert stipend var på NOK 4.000, mottakeren er fritatt fra å betale kongressavgift. Betingelsene for å få stipend er som følger:

"Gerontologer med kort ansiennitet på feltet, som ikke har overordnet stilling og som har problemer med å få dekket kongressutgifter av arbeidsgiver. Stipend kan ikke søkes av tidligere stipendmottagere. *Det er en forutsetning at man sender inn abstract sammen med*

søknad om stipend. Det gis ikke stipend uten at abstract blir godkjent.”

Følgende ble tildelt stipend:

Bettina Bülow, Copenhagen, for abstract: Tryggere udskrivelse fra geriatrisk sengeafsnitt.

Marianne Mahler, Copenhagen, for abstract: The importance of food and mealtimes – the elderly and frail speak out on health, food and mealtimes.

Anu Siren, Helsinki, for abstract: Older Women and driving cessation

Alfredo Ortega-Alonso, Jyväskylä, for abstract: Walking endurance in aging: effect of genes and environment.

Hanna Lara Steinsson, Reykjavik, for abstract: Presenile dementia in Iceland.

Klara Björg Svansdóttir, Reykjavik, for abstract: Music therapy in moderate and severe Alzheimer's Disease.

Unni Edvardsen, Trondheim, for abstract: Elder care in Japan: welfare state restructuring.

Signe Andrén, Malmö, for abstract: Intervention för närstående till personer med demenssjukdom.

Valgeir Thorvaldsson, Göteborg, for abstract: Memory and cognitive trajectories from age 85 to 100: normative and individual data in H70.

Det er NGFs fagråd i arrangørlandet som sammen med NGFs formann vurderer stipendsøknadene.

Nordisk Gerontologipris 2004

Efter kongressen i Århus i 2002, trakk Aventis seg fra samarbeidet med NGF om en nordisk pris. Arbeidsutvalget la ned stort arbeid med å finne andre muligheter til å finansiere prisen. Med hjelp fra professor Tilvis i Helsinki, kom man i kontakt med *Päivikki and Sakari Sohlbergs stiftelse*, som sa seg villig til å finansiere Sohlbergs Nordiska Pris i Gerontologi 2004 med 7.000 Euro, noe NGF selvsagt er meget takknemlig for.

For sjettede gang kunne NGF dele ut den nordiske gerontologiprisen på en nordisk kongress. Prisen gikk til professor Stig Berg, Institutet för Gerontologi, Jönköping, Sverige. Prisen skulle overrekkes av en representant for Stiftelsen. Dessverre ble professor Berg syk og kunne ikke være til stede ved overrekkelsen. NGF inviterer via utlysning i GeroNord til nominasjon av kandidater til prisen, som ikke kan søkes direkte. En jury bestående av Andrus Viidik (NGF, juryleder), Palmi Jönsson, Island, og Isto Ruoppila, Finland, samt Jan Høyersten (NGF, sekretær) foresto utvelgelsen av prisvinner. En representant for Sohlbergs stiftelse deltok i diskusjonen, uten stemmerett. På NGFs styremøte i Stockholm ble det besluttet å endre juryens sammensetning til følgende: NGFs formann og to viseformenn samt de to sist tildelte prisvinnere. Hvis noen må erklære seg inhabil, går man kronologisk bakover i systemet. Dette gjelder både for den nordiske prisen og Andrus Viidik Lecture in Gerontology.

The Andrus Viidik Lecture in Gerontology

Prisen, som er opprettet etter et forslag fra nu avdøde professor Pia Fromholt, ble iverksatt første gang i Aarhus i 2002.

I Stockholm 2004 bestod juryen av Kirsten Avlund (NGFs formann), Isto Ruoppila, Finland, Palmi Jonsson, Island, Knut Engedal, Norge og Lars Andersson, Sverige. Juryen gjennomgikk innsendte forslag og anmodet Ingalill Rahm

Hallberg om å holde den andre Andrus Viidik Lecture in Gerontology.

Efter styrevedtak i Stockholm, vil juryen herefter ha samme sammensetning som juryen for den store nordiske prisen.

GeroNord

GeroNord har de to siste år kommet ut to ganger pr. år, og trykkes i ca 3000 eksemplarer. Bladet sendes gratis til moderforeningenes medlemmer. Også ikke-medlemmer kan abonnere på bladet, som da koster p.t. NOK 110,- pr. år. Omkostningene ved trykking, og spesielt utsendelse, av GeroNord gjør et stort innhugg i NGFs midler. Styret har ved flere anledninger diskutert muligheten for kun å publisere GeroNord via vår hjemmeside, og sende melding pr. e-mail til medlemmene når et nytt nummer foreligger. Forslaget strander på manglende e-mail-adresser til medlemmene, samt at en del av medlemmene – spesielt i de tverrfaglige foreningene – ikke har tilgang til Internet, eller ikke er fortrolig med å bruke det. GeroNord legges i sin helhet ut på NGFs hjemmeside – men det er nok langt frem til man kan publisere elektronisk.

NGF's hjemmeside

Hjemmesiden inneholder generell informasjon på skandinavisk og engelsk, oversikt over moderforeningene med viktige adresser, kongresskatalog og GeroNord, som legges ut på siden når den er trykket. Moderforeningene kan få plass til sine informasjoner, og det legges linker til allerede opprettede hjemmesider. Dessverre er det vanskelig å vedlikeholde hjemmesiden (tid og kunnskap). Dette må det nok gjøres noe med.

18. Nordiske Kongress i Gerontologi, Jyväskylä 2006

Professor Eino Heikkinen, Jyväskylä, er president for kongressen. Informasjon ble delt ut under kongressen i Stockholm, 1. announc-e-ment ble sendt ut noe senere, og 2. announc-e-ment ble sendt ut høsten 2005 sammen med GeroNord.

NGFs arbeidsutvalg har deltatt i et planlegningsmøte med kongresskomiteen, og ellers hatt kontakt med kongressens ledelse via e-mail. Ifølge NGFs stadgar står NGF, sammen med de arrangerende moderforeninger, ansvarlig for et eventuelt underskudd på kongressen, forutsatt at arrangørene har holdt seg til godkjent kongressbudsjett. NGFs fagråd har, som vanlig ansvar for å bedømme innsendte abstracts.

19. Nordiske Kongress i Gerontologi, Oslo 2008

I 2008 står Oslo og Norge for tur til å arrangere nordisk kongress. Kongressfasiliteter er bestilt og komiteer nedsatt. Anette Hysten Ranhoff, som representerer Norsk selskap for aldersforskning, er valgt til president, og Morten Mowé, Norsk geriatrisk forening er generalsekretær.

Oslo, februar 2006

Lars Andersson /s./NGFs formann

Kirsten Avlund /s./Eino Heikkinen /s./

Toril Utne /s./

Gero Nord stipendiater vid 18 NKG

Sverige:

Inga Schmitt, Hälsohögskolan, Institutet för Gerontologi, Jönköping, for abstractet: | *Exploring gender similarities and differences in SES, measures of health and Health Locus of Control, in a sample of aged unlike sex twins*. *Inga Schmitt* is a 28-year old PhD student at the Institute of Gerontology at the School of Health Sciences in Jönköping, Sweden. She joined the doctoral program in 2004. Her academic background comprises social studies, mainly in political science and sociology, with a Master degree (2003) in political science. Her primary area of interest lies in the interplay between age and different dimensions of power, such as gender and class and their impact on the process of successful aging and quality of life. The goal of her dissertation is to shed light on the impact of social structures underlying successful aging using GENDER data on Swedish aged unlike-sex twins.

Alexander Christea, Department of Clinical Neurophysiology, Uppsala University, for abstractet: Ageing, skeletal muscle and sprint-force training.

Norge:

Grete Kjelvik, Norwegian Centre for Dementia Research, Ullevaal University Hospital, Oslo, for abstractet An olfactory screening test (The Brief-Smell-Identification-Test B-SIT) for identifying olfactory deficits in a Norwegian population with dementia. *Grete Kjelvik* has a Master degree (MSc) (2005) in Neuroscience, from the Norwegian University of Science and Technology, Trondheim. From November 2005, research fellowship at the Norwegian Centre for Dementia Research, Ullevaal University Hospital, Oslo.

Sturle Jostein Monstad, Faculty of Psychology, University of Bergen, for abstractet: Developing a peer-led multimedia health promoting group-based programme for older adults. *Sturle Jostein Monstad* has a M-Phil (2006, University of Bergen). His main interests are health promotion planning, implementation and evaluation; healthy ageing; and the use of technology in health promotion initiatives. The clinical experience with older adults has been stimulating and rewarding, and a great foundation for the present activities. The present focus is on the conduct of programme planning and research, and on increasing the capacity to the highest relevance and quality.

Island:

Hanna Lára Steinsson, Geriatric Clinic, Landspítali University Hospital, Reykjavik, for abstractet: Presenile dementia in Iceland.

Steinunn K. Jónsdóttir, Geriatric Clinic, Landspítali University Hospital, Reykjavik. For abstractet: Specially designed housing for the elderly: legislation and policy making in Iceland. *Steinunn K. Jónsdóttir* is a social worker at the Geriatric Clinic, currently she is a student in a masters programme in social work at the University of Iceland and in EUMAG (European Masters Programme in Gerontology). Since 1992 she has been working in the field of elderly, first at the Social Services in Reykjavik, then at the Geriatric Clinic at LSH. Working field now is in geriatric teamwork at the Memory Clinic, and subacute wards for people with dementia.

Danmark:

Ane Bonnerup Vind, Research Centre for Aging and Osteoporosis, Dept. of Geriatrics, Amtssygehuset i Glostrup, for abstractet: Geriatric Assessment, Physical Examination and Treatment of Elderly after a Fall – The Design of a randomised Controlled Intervention Study. *Ane Bonnerup Vind* arbejder som reservelege, klinisk assistent, Geriatrisk/Reumatologisk Afd. B ved Amtssygehuset i Glostrup.

Tine Poulsen, Social and Health administration, Municipality of Gladsaxe, for abstractet: Promoting the physical activity in older adults by education of home visitors. *Tine Poulsen* is an Elderly Care Consultant in Social and Health administration in Municipality of Gladsaxe. Her educations are Master of Science (Public Health) from University of Copenhagen and nurse from Rigshospitalet I Copenhagen. She has been in the gerontological research since fall 2003, where she made her master thesis about preventive home visits and physical activity.

Finland:

Anu Valtonen, Kymenlaakso Central Hospital, Rehabilitation and Pain Clinic, for abstractet: Asymmetry in knee extension-flexion torque, power and range of motion after knee replacement. *Anu Valtonen* is preparing the PhD work in the University of Jyväskylä, Department of Health Science. The PhD-work is in the field of physiotherapy, and the title of the dissertation is "Effects of aquatic rehabilitation on lower limb muscle and bone asymmetry and physical function in 55-75-aged women and men with total knee arthroplasty". The research material is collected and analysed in Kymenlaakso Central Hospital, Kotka, Finland, where Valtonen has been working 2,5 years as a researcher and exercise physiologist.

Outi Jolanki, University of Tampere, Tampere School of Public Health, for abstractet: Constructing agency.

Åldrandets genetik – rapport från en konferens

Den svenska Gentekniknämnden arrangerade en heldagskonferens på detta tema den 18 oktober 2006. Nämnden är en statlig myndighet som följer utvecklingen på genteknikområdet, bevakar etiska frågor och ger råd om en etiskt försvarbar och säker användning av gentekniken. Nämnden ska också att sprida kunskap om den gentekniska utvecklingen. Nu hade man valt att sprida kunskap om åldrandets genetik till beslutsfattare inom sjukvården, politiker, media, forskare, allmänheten och andra intresserade. De flesta av de 15 föredragshållarna var professorer vid Karolinska Institutet. Här följer ett utplock – vykortets format medger inte ett fullständigt referat (ett sådant kommer att publiceras av nämnden – se nedan).

I inledningsföredraget diskuterade jag naturligt och sjukligt åldrande och framhöll att genetiskt betingade sjukdomar, som orsakar ett ”för tidigt åldrande”, framför allt Hutchinson-Gilfords och Werners syndrom, i sina symptombilder på avgörande sätt skiljer sig från det naturliga åldrandet. Vidare ifrågasatte jag det meningsfulla att försöka för de äldsta åldersgrupper skilja mellan naturligt och sjukligt åldrande – med stigande ålder blir gränsen mellan naturligt åldrande och åldersrelaterade sjukdomar allt otydligare.

Därefter diskuterade Tomas Ekström genetik och epigenetik och framhöll att inte enbart generna (genetik) men också när och hur de kommer till användning (epigenetik) är avgörande för livsprocesserna. Medan den kontinuerliga nedbrytningen av organismens olika delar under yngre år motsvaras av en nyuppbyggnad så börjar så småningom de nedbrytande krafterna att överväga något. Detta beror förmodligen på arvsmassan och den cellulära organisationen förändras och förstörs delvis, påverkad av de inre och yttre miljöerna. En påverkan, som inte kan motverkas, kommer från de fria radikalerna (aggressiva molekyler, som normalt bildas när syre används till bildande av energi för cellens ämnesomsättning). Den oxidativa stress som dessa radikaler orsakar, resulterar i förändringar som inte kan repareras. Denna stress har också satts i samband med sjukdomar som Alzheimers sjukdom, Parkinsons sjukdom och cancer.

Brun Ulfhake såg på åldrandet ur ett evolutionsperspektiv och ställde upp två alternativ. Den ena såg åldrandet som styrt av genetiska program i likhet med puberteten och menopausen medan det

andra såg åldrandet som en biprodukt till evolutionen, eftersom individerna sällan blev gamla under utvecklingen av arterna. Den senare förklaringsmodellen har under senare år fått alltmer stöd av vetenskapliga fakta – även om det ännu saknas väsentliga pusselbitar. En bild av hur överlevnad balanseras mot fortplantning håller på att växa fram. Under goda tider (klimat och tillgång till föda) prioriteras fortplantning framför underhåll och reparation av kroppen. Åldrandet går snabbare. Under dåliga tider blir det tvärt om – åldrandet går långsammare. Med ökande kunskap om dessa mekanismer kan det kanske bli möjligt att utveckla metoder, som på en rationell bas kan lindra åldrandet.

Den oxidativa stress, som Tomas Ekström omtalade, är starkast uttalad i mitokondrierna, små enheter inne i cellerna där syret används vid bildande av energi. Nils-Göran Larsson redogjorde för huruvida en energikris i mitokondrierna kunde vara en orsak till åldrandet. Mitokondrierna har sin egen arvsmassa, som är belägen i närheten av där de fria radikalerna bildas. Det är därför närliggande att tro att denna arvsmassa utsätts för skador. Man vet att det hos den åldrande människan sker en gradvis försämring av funktionen hos mitokondrierna. Larsons forskargrupp har i en musmodell introducerat skador i mitokondriernas arvsmassa och därigenom orsakat ett snabbare åldrande hos musen. Det fattas ännu en hel del kunskaper om dessa molekylära mekanismers roll vid åldrandet.

Johan Högberg framhöll att genen p53, som spelar en central roll i skyddet mot cancerframkallande genetiska förändringar, har tveeggade egenskaper. Möss och människor, som har en skadad p53, får cancer i ung ålder. Man har i en musmodell genom manipulation av genen kunnat få en ökad aktivitet, vilket överraskande ledde till förtidigt åldrande och kortare livslängd till trots för avsaknad av tumörer. Slutsatsen blir att om skyddet är för svagt uppstår cancer och om det är för starkt ökar åldrandets hastighet. En studie på 85-åringar och äldre pekar i samma riktning – de som hade med en viss liten ändring (polymorfi) i p53 fick oftare cancer men levde detta till trots längre.

Fortsättning på nästa sida

Nancy Pedersen varnade för överdriven optimism vid letandet efter åldrandets gener. Sådant letande kan resultera i relativt sällsynta genvarianter av betydelse för få individer eller många tämligen vanliga varianter, av vilka var och en har ringa effekt. Även de sistnämnda kan vara av betydelse och samverka med olika miljöfaktorer – en förklaring till att människor åldras olika.

Stamcellsforskningen föregår intensivt med slutmålet att ersätta genom sjukdom eller åldrande förlorade celler och vävnader. Jonas Frisé framhöll att alla förhoppningar med säkerhet inte kommer att förverkligas men att lyckas man infria några av dem skulle också detta vara av betydelse. En viktig fråga är om stamcellers åldrande bidrar till sjukdomar. För de flesta organ är frågan obesvarad. Ett exempel på stamcellers åldrande är gråhårighet – pigmentceller är nödvändiga för att lagra in pigment i hårstrån och när stamcellerna inte längre klarar av att producera nya pigmentceller blir individen gråhårig. Gösta Gahrton diskuterade möjligheten av att använda gen- och stamcellsterapi i kliniken. Han framhöll att dessa behandlingsmetoder är ovanliga och används på få patienter – de kommer inte inom en överskådlig tid påverka medellivslängden.

Flera åldersrelaterade sjukdomars genetik blev också diskuterad. Benskörhet har sin genetiska bakgrund i ett flertal samverkande gener. Också kardiovaskulära sjukdomars genetik är komplex och ofullständigt känd. Samma gäller för åldersdiabetes (typ II diabetes), där flera olika genetiska rubbningar kan orsaka defekter i betacellens signalsystem. Alzheimers sjukdom har en riskgen, APOE e4, som ger

30-50 % livstidsrisk jämfört med 10 % för människor utan familjär belastning.

Sammanfattningsvis kan jag säga att konferensen tydligt visade hur begränsade våra kunskaper om åldrandets genetik är. Stora förhoppningar på snara resultat ställdes när kartläggningen av ordningsföljden av nukleinsyror i kromosomerna i människans arvs massa blev färdig i juni år 2000. Det uppskattade antal av gener (som är koder för framställning av äggviteämnen) föll från över 100 000 till nu omkring 23 000. Den största delen av arvs massan innehåller inte sådana gener och har därför ansetts vara ”skräp”, exempelvis inte fungerande rester av hoppande gener. Nyligen har emellertid en rad ”gener”, som inte har koder för äggviteämnen men koder som styr när och hur ”de riktiga” generna kommer till uttryck, fiskats fram ur detta ”skräp”. Mer är att förvänta. Härtill kommer variationer från människa till människa, där koden för en enda aminosyra i en gen kan variera (polymorfi) och därmed ändra på genens egenskaper. Hur dessa fenomen påverkar åldrandet vet vi mycket lite om. Vi får heller inte glömma att komplexa samspel och ibland motspel mellan de genetiska aktörerna i människans arvs massa spelar stora men ännu delvis kartlagda roller under alla livets faser.

En rapport, sammanställd av en journalist, kommer att publiceras på nämndens hemsida www.genteknik.se. Vill man ha ett meddelande när rapporten blir tillgänglig kan man sända en e-post till genteknik@genteknik.se.

Andrus Viidik

AKTUELLE BÖCKER FRÅN NORGE

Reidun Ingebretsen

Flytting til institusjon. Demens i parforhold

Forlaget Aldring og helse 2006 ISBN-10:82-8061-058-8

Rapporten bygger på erfaringer fra prosjektet Aldersdemens i parforhold; flytting til institusjon. Dette er siste ledd i et prosjekt der ektefeller, som er fulgt oppgjennom partners demensutvikling, forteller om sine erfaringer med partners flytting til institusjon og sin egen kontakt med institusjonslivet. Hovedmålsettingen med prosjektet er å få kunnskap om hvordan demens hos den ene av partene påvirker parforhold og mestring gjennom overgangen og etter flytting til institusjon. En er også opptatt av hvordan hjelpeapparatet kan styrkes i sine tilnæringsmåter i forhold til pårørende.

Før og etter flytting til institusjon blir ofte et vendepunkt når ektefeller forteller om partners demensutvikling. Både beslutningen og selve overgangen er ofte vanskelig. Samtidig blir det som regel tydelig at det ikke var noen vei utenom. Flytting til institusjon sees som ledd i en omsorgsprosess, heller enn slutten på omsorg.

Pris NOK 100

Boken kan bestilles: forlaget@aldringoghelse.no

Anne Marie Mork Rokstad

”Jeg vil ikke bli behandlet som en unge”

Etiske refleksjoner knyttet til behandling av personer med demens

Forlaget Aldring og helse 2006 ISBN-10:82-8061-064-2

I klinisk arbeid med personer med demens dukker etiske spørsmål daglig opp. Avveininger knyttet til respekten for den enkeltes uttalte egenvilje på den ene side, og faglige hensyn knyttet til ivaretagelse av verdighet og helse på den annen side, er ikke sjeldne. I ”Jeg vil ikke bli behandlet som en unge” er det reflektert rundt disse typer avveininger. Det er et håp at disse refleksjonene kan være til hjelp for personer som til daglig arbeider med personer med demens.

Grunnlaget for beslutninger på vegne av andre og fremgangsmåter for handling står ikke beskrevet i en oppslagsbok. Det er for komplisert. Ikke bare er det nødvendig å bruke mer tid på refleksjoner rundt hva vi gjør som hjelpere, og hvorfor – det er også faglig stimulerende og personlig utfordrende.

Pris NOK 50

Boken kan bestilles: forlaget@aldringoghelse.no

Björg Holm

”I draumen sprang eg” – Eit liv med polio

I boken forteller forfatteren om sitt liv – om oppvekst, utdanning, arbeid, familieliv og organisasjonsinnsats – slik det var preget av sykdommen hun fikk som femåring. Polioen fulgte med på livsveien og merket håp, drømmer, planer, innsats og livsbane. I strevet med å finne gode løsninger har forfatteren møtt arroganse, kulde og kunnskapsløshet, men også åpne, varme og dyktige fagfolk som ga henne en bedre livskvalitet.

Boken gir levende innsikt og kunnskap til helsearbeidere som møter folk med varige sykdommer og funksjonshemninger. Også studenter, andre med polio og familie, venner og kolleger kan få bedre innsikt i sider ved og følelser knyttet til et liv med polio.

Boken er skrevet på nynorsk

Pris NOK 150

Boken kan bestilles: forlaget@aldringoghelse.no

Nasjonalt kompetansesenter for aldersdemens informerer:

Nasjonalt kompetansesenter for aldring og helse

I de senere årene har Kompetansesenteret fått nye oppgaver. Høsten 2006 ble det foretatt en omorganisering av virksomheten. Omorganiseringen innebærer et *Nasjonalt kompetansesenter for aldring og helse* som består av *Nasjonalt kompetansesenter for demens*, *Funksjonshemming og aldring (FoA)* og *Utviklingsprogram om aldring hos mennesker med utviklingshemning (UAU)*.

Nasjonalt kompetansesenter for aldring og helse vil administrere de ulike virksomheter og organisere felles informasjons- og bibliotekvirksomhet, støtte forsknings- og utviklingsarbeidet som skjer i regi av de ulike virksomhetene og publisere læremateriell og rapporter gjennom *Forlaget Aldring og helse*. Nasjonalt kompetansesenter for aldring og helse organiserer kurs og konferanser i samarbeid med fagfolkene som er knyttet til de ulike virksomhetene.

Fra aldersdemens til demens

Nasjonalt kompetansesenter for aldersdemens ble opprettet i 1997 etter et stortingsvedtak initiert av Stortingets sosialkomité. Kompetansesenteret har hatt som oppgave å drive forskning og utviklingsarbeid, arrangere kurs og konferanser, gi veiledning og rådgivning til kommuner og spesialisthelsetjeneste og å utvikle og publisere læremidler innenfor feltet demens.

Da Kompetansesenteret ble opprettet, var aldersdemens det rådende samlebegrep i fagmiljøene. Etter hvert har utviklingen gått i retning av å se hele demensfeltet i sammenheng, og yngre personer med demens er blitt en viktig del av Kompetansesenterets arbeidsområde. Vi ønsker derfor å skifte navn til *Nasjonalt kompetansesenter for demens*. I den forbindelse introduseres en ny logo.

Från SGS

Stora Gerontologipriset 2006

2006 års mottagare av Stora Gerontologipriset är professor Lars Tornstam, Uppsala universitet.

Priset delades ut i samband med Sveriges Gerontologidag och motiveringen löd: "Professor Lars Tornstam har sedan början av 1970-talet bedrivit en omfattande, ofta spännande och nydanande forskning om äldre och åldrandets villkor. Lars Tornstam har därmed givit betydelsefulla bidrag till kunskaps- och teoriutvecklingen inom området. Inom ramen för den även internationellt uppmärksammade teorin om gero-transcendens beskriver till exempel Lars Tornstam människans möjligheter till positiv utveckling under den senare delen av livet".

Priset, som delades ut för fjärde gången, uppgår till 20.000 kronor, och delas ut av Sveriges Gerontologiska Sällskap tillsammans med KP's Jubileumsfond.

Call for paper

4. Nordiske konferanse i eldrepedagogikk

Lillehammer, Norge
22. - 23. mars 2007

sell.hil.no/4eldreped

KONFERENSER

- International conference on learning in later life
A Legacy of Learning: sharing global experiences of learning in later life
9-11 maj 2007, Glasgow, Skottland
- 6th European Congress of Gerontology
27-30 juni 2007, S:t Petersburg, Ryssland
- BSG 36th Annual Scientific Meeting
Realities of Ageing: Research into Action
6-8 september 2007, Sheffield, England
- British Geriatrics Society Autumn Meeting
4-6 oktober 2007, Harrogate, Storbritannien
- 1st World Congress and 10th E.D.E. Congress
For Care and Nursing Home Directors
4-17 november 2007, Berlin, Tyskland
- 5th International Congress on Vascular Dementia
8-11 november 2007, Budapest, Ungern
- 1st World Congress and 10th E.D.E. Congress for Care and
Nursing Home Directors
14-17 november 2007, Berlin, Tyskland
- 2nd World Congress on Gender-Specific Medicine and Ageing
2007-03-08 — 2007-03-11, Rom, Italien
www.gendermedicine.com
- The 8th International Conference on Alzheimer's and Parkinson's Diseases
2007-03-14 — 2007-03-18, Salzburg, Österrrike
www.kenes.com/adpd
2. Nasjonale kongress i geriatri
2007-04-23 — 2007-04-24, Oslo, Norge
- American Geriatrics Society Annual Meeting
2007-05-02 — 2007-05-06, Seattle, USA
- IPA European Regional Meeting
2007-05-03 — 2007-05-06, Istanbul, Turkiet
Multidisciplinær tilnærming til å fremme mental helse i old age.
www.ipa-online.org
- 12th Congress of the International Association of Biomedical Gerontology
2007-05-20 — 2007-05-24, Spetses Islands, Grekland
www.eie.gr/nhrf/institutes/ibrb/spetses-2007/home.html
- NorAge 2007. Nordic Society for research in brain ageing
2007-06-14 — 2007-06-15, Åbo, Finland
www.norage2007.fi
- International Conference on Caregiving, Disability, Aging and Technology (FICCDAT)
2007-06-16 — 2007-06-19, Toronto, Canada
www.ficcdat.ca
- 11th International Conference on Mobility and Transport for Elderly and Disabled People
2007-06-18 — 2007-06-21, Montreal, Canada
www.tc.gc.ca/en/transed2007
- Third Congress of the International Society for Vascular and Cognitive Disorder VAS-COG
2007-07-11 — 2007-07-15, San Antonio, Texas, USA
www.vas-cog.org/vas-cog2007
- 3rd symposium of the EUGMS - Infections in Older People
2007-09-28 — 2007-09-29, Frankfurt an Main, Tyskland
www.eugms.org
- 13th IPA 2007 Osaka Silver Congress " Active aging: wisdom for body, mind and spirit"
2007-10-14 — 2007-10-18, Osaka, Japan
www.ipa-online.net
- 8th Asia/Ociania IAGG Regional Congress of Gerontology
2007-10-22 — 2007-10-25, Beijing, Kina
www.aog2007.org
- 59th Annual Scientific Meeting of the Gerontological Society of America
2007-11-16 — 2007-11-20, San Francisco, USA
www.geron.org/AnnualMeeting/annual.htm

Returadress:

NGF
c/o NISAL
Linköpings universitet/ISV
SE-601 74 Norrköping

GOD JUL OCH GOTT NYTT ÅR !
önskar
REDAKTIONEN

GERO NORD:s redaktion:

Lars Andersson (Lars.Andersson@isv.liu.se)

Ann-Marie Petersson (annpe@isv.liu.se)

Nordisk Gerontologisk
Förening (NGF)s sekretariat och GeroNords redaktion
har följande adress:

NGF
c/o NISAL
Linköpings universitet/ISV
SE-601 74 Norrköping
Sverige

Telefon: + 46 11 36 33 94
Fax: + 46 11 10 55 90

Vy över Industrilandskapet i
Norrköping med Linköpings
universitet i Centrum